

Ramy Programowe UNESCO dla Edukacji Kulturalnej i Artystycznej

przyjęte 15 lutego 2024 roku

Tłumaczenie opracowane
przez Stały Sekretariat Polskiego Komitetu
do spraw UNESCO

Ramy Programowe UNESCO dla Edukacji Kulturalnej i Artystycznej

Preambuła

1. **My, Ministrowie Kultury i Edukacji**, zgromadzeni w dniach 13–15 lutego 2024 roku w Abu Zabi w Zjednoczonych Emiratach Arabskich na Światowej Konferencji UNESCO na temat Edukacji Kulturalnej i Artystycznej, wyrażamy podziękowanie Dyrektor Generalnej UNESCO za zwołanie tego ważnego i aktualnego wydarzenia oraz Zjednoczonym Emiratom Arabskim za jego gościnne przyjęcie.
2. **Przypominamy** Preambułę Aktu Konstytucyjnego UNESCO, która stwierdza, że „szerokie rozpowszechnianie kultury i wychowania ludzkości w duchu sprawiedliwości, wolności i pokoju jest niezbędne dla godności człowieka” oraz Artykuł I, który stanowi, że Organizacja będzie „energicznie popierała wychowanie powszechne i szerzenie kultury przez współpracę z Członkami – na ich żądanie w rozwijaniu działalności wychowawczej przez ustanowienie współpracy między narodami, mającej na celu popieranie równych możliwości wychowawczych bez względu na rasę, płeć, lub inne społeczne czy ekonomiczne różnice, przez proponowanie metod wychowawczych najodpowiedniejszych dla wyrobienia w dzieciach na całym świecie poczucia odpowiedzialności za wolność.” Przypominamy również Artykuł 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który stwierdza, że „każda osoba ma prawo do swobodnego uczestnictwa w życiu kulturalnym wspólnoty, do korzystania ze sztuki oraz do współuczestnictwa w postępie naukowym i płynących zeń korzyściach”.
3. **Zauważamy**, że w obliczu narastających nierówności, konfliktów zbrojnych, dezinformacji, misinformacji, mowy nienawiści, rasizmu, ksenofobii i innych form dyskryminacji, które pogłębiają podziały społeczne i utrudniają zrównoważony rozwój, konieczne jest zintensyfikowanie wysiłków na rzecz ponownego przemyślenia oraz kształtowania pokojowej, sprawiedliwej i zrównoważonej przyszłości dla wszystkich.
4. **Uznajemy**, że systemy edukacji powinny zostać wzmocnione i przekształcone przez podjęcie zdecydowanych działań w celu ponownego przemyślenia celów, treści i sposobów realizacji edukacji, tak aby promować równość, włączenie społeczne, jakość i adekwatność nauczania – co potwierdzają działania Organizacji Narodów Zjednoczonych, takie jak „Edukacja 2030: Deklaracja z Incheon i Ramowy Program Działania na rzecz wdrażania Celu 4. Zrównoważonego Rozwoju (SDG4)” oraz Szczyt na rzecz Transformacji Edukacji (2022). Zobowiązujemy się do podejmowania działań, które zapewnią, że edukacja odpowiadać będzie na potrzeby wszystkich uczniów w różnych środowiskach i wyposaży ich w wiedzę, umiejętności, wartości, postawy i zachowania niezbędne do „promowania zrównoważonego rozwoju, w tym, między innymi, poprzez edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju i zrównoważonego stylu życia, praw człowieka, równości płci, promowania kultury pokoju i niestosowania przemocy, globalnego obywatelstwa oraz uznania wartości różnorodności kulturowej i wkładu kultury w zrównoważony rozwój”, jak wskazano w Celu 4.7. Agendy 2030.
5. **Uznajemy również**, że kultura i sztuka stanowią integralną część procesu wszechstronnego i integracyjnego rozwoju oraz budowania odporności i dobrostanu jednostek i społeczeństw. Stanowi istotę naszego człowieczeństwa i fundament naszych wartości, wyborów oraz relacji z innymi ludźmi i z naturą. Wyposaża nas w umiejętność krytycznego myślenia, poczucie tożsamości oraz zdolność do szacunku i akceptacji inności. **Uznajemy**

ponadto, że kultura i sztuka odgrywają kluczową rolę w rozwoju ludzkiej wyobraźni, kreatywności i ekspresji, które pobudzają ciekawość, potrzebę eksploracji i poszerzają możliwości twórcze, otwierając jednocześnie nowe perspektywy społeczne i gospodarcze dla wszystkich uczących się, w szczególności w sektorze przemysłów kulturalnych i kreatywnych.

6. **Zobowiązujemy się** do wykorzystania wyjątkowych zasobów kultury i edukacji w celu zapewnienia większej synergii działań na rzecz uzyskania obopólnie korzystnych wyników rozwoju, zgodnie z deklaracją MONDIA-CULT 2022. **Podkreślamy** pilną potrzebę umożliwienia wszystkim uczącym się pełnego korzystania z możliwości, jakie stwarzają kultura i edukacja, poprzez zapewnienie inkluzywnego dostępu do edukacji wysokiej jakości, z poszanowaniem różnorodności narodów i kultur jako pozytywnej i transformującej siły, a także poprzez promowanie zrównoważonych stylów życia.
7. **Z zadowoleniem przyjmujemy** zobowiązania podjęte przez społeczność międzynarodową dotyczące edukacji kulturalnej i artystycznej, w szczególności zapisane w odpowiednich konwencjach, rekomendacjach, deklaracjach i inicjatywach UNESCO w dziedzinie edukacji i kultury¹, a także wyniki dwóch Światowych Konferencji na temat Edukacji Artystycznej – w Lizbonie (2006) i w Seulu (2010), których dokumenty końcowe – „Mapa drogowa dla edukacji artystycznej” oraz „Plan z Seulu: Cele rozwoju edukacji artystycznej” – stworzyły fundamenty do podejmowania wyzwań i formułowania wspólnego, ewoluującego rozumienia edukacji i kultury, a także do promowania zintegrowanego podejścia do polityki publicznej.
8. **Przyjmujemy** Ramy Programowe UNESCO dla Edukacji Kulturalnej i Artystycznej, oparte na humanistycznej i wzmacniającej wizji kultury i edukacji, i **powierzamy** UNESCO – jako wyspecjalizowanej agendzie Narodów Zjednoczonych ds. edukacji i kultury – wspieranie wdrażania Ram Programowych przez Państwa Członkowskie i Członków Stowarzyszonych, w szczególności poprzez opracowanie, w miarę potrzeby, wytycznych operacyjnych; prowadzenie działań promocyjnych, dialogu politycznego, wymiany wiedzy i opracowywania standardów, jak również poprzez organizowanie współpracy pomiędzy interesariuszami na poziomie globalnym, regionalnym, krajowym oraz społeczeństwa obywatelskiego, a także monitorowanie postępów w realizacji celów strategicznych.

Abu Zabi, Zjednoczone Emiraty Arabskie, 15 lutego 2024 r.

1 W tym, między innymi, w dziedzinie kultury: Powszechna Deklaracja UNESCO o Różnorodności Kulturowej (2001), Zalecenie w sprawie statusu artysty (1980), Zalecenie dotyczące ochrony i promowania muzeów i kolekcji, ich różnorodności oraz roli w społeczeństwie (2015), Konwencja haska o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (1954) i jej dwa Protokoły (1954 i 1999), Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (1970), Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego (1972), Konwencja o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego (2001), Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (2003) oraz Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (2005). W dziedzinie edukacji, Ramowy Program Działania z Dakaru na rzecz Edukacji dla Wszystkich: Realizacja naszych wspólnych zobowiązań (2000), Agenda 2030 na rzecz Zrównoważonego Rozwoju i Cele Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) (2015), w szczególności Cel 4 (SDG 4), Edukacja 2030: Deklaracja z Incheon i Ramowy Program Działania na rzecz Realizacji 4. Celu Zrównoważonego Rozwoju SDG 4 (2015), inicjatywa Przyszłości Edukacji (2021), Szczyt Transforming Education (2022) oraz Zalecenie w sprawie edukacji na rzecz pokoju i praw człowieka, międzynarodowego zrozumienia, współpracy, podstawowych wolności, globalnego obywatelstwa i zrównoważonego rozwoju (2023).

1. Zjawiska takie jak transformacja cyfrowa oraz bezprecedensowa mobilność ludzi, a także utrzymujące się problemy związane z ubóstwem, zdrowiem i dobrostanem, narastające nierówności, zmiany klimatu, utrata bioróżnorodności, klęski żywiołowe oraz konflikty zbrojne – wzmocnione długofalowymi skutkami pandemii COVID-19 – uwiarytkowały nowe realia, z którymi muszą zmierzyć się sektory edukacji i kultury. Wymagają one ponownego zainwestowania w potencjał kulturowy i przeformułowanie edukacji w taki sposób, aby przygotowała uczących się w każdym wieku i na każdym etapie życia do zdobywania wiedzy, umiejętności, wartości, postaw i zachowań niezbędnych do ochrony godności ludzkiej, promowania praw człowieka, rozwijania odpowiedzialności społecznej i środowiskowej oraz budowania zdrowej, zrównoważonej, inkluzywnej, sprawiedliwej i pokojowej przyszłości.
2. Czerpiąc z różnorodności form wyrazu kulturowego, kultura i sztuka wzbogaca i ożywia edukację, oferując różnym grupom uczących się, w tym osobom znajdującym się w trudnym położeniu, środki do wyrażania swojego człowieczeństwa i dostępu do różnorodnych sposobów ekspresji, myślenia, poznawania, działania i istnienia, a także do historii i języków narodów i społeczności, które nadają sens ich postrzeganiu świata, wzmacniają ich pewność siebie i motywację, a tym samym przyczyniają się do poprawy wyników nauki. Kultura i sztuka umożliwiają, poszerzają i podtrzymują przestrzeń oraz wspólnotę uczenia się. Ponadto uczenie się w obrębie kultury i sztuki, poprzez kulturę i sztukę oraz z wykorzystaniem kultury i sztuki może rozwijać szeroki zakres umiejętności poznawczych, społecznych i emocjonalnych oraz behawioralnych, wzmacniać holistyczne podejście do uczenia się i wrażliwość na środowisko naturalne, a także sprzyjać dialogowi międzykulturowemu, współpracy i zrozumieniu, które mają kluczowe znaczenie dla zrównoważonego podejścia do globalnych wyzwań i procesów transformacji. Z tego względu są one niezbędne dla kompleksowego procesu uczenia się, dostosowanego do wymogów współczesnego i przyszłego świata.
3. Na tym tle, w marcu 2021 roku, Państwa Członkowskie UNESCO podjęły decyzję o opracowaniu Ram Programowych UNESCO dla Edukacji Kulturalnej i Artystycznej, aby promować szerszy dostęp i włączenie w dziedzinie edukacji i kultury; uwzględnić poszerzone rozumienie edukacji kulturalnej i artystycznej w kontekstach formalnych, nieformalnych i pozaformalnych; zapewnić skuteczną integrację edukacji kulturalnej i artystycznej w odpowiednich politykach, strategiach, programach nauczania i programach edukacyjnych; poszerzyć współpracę między sektorami polityk publicznych, dyscyplinami i środowiskami edukacyjnymi; oraz wspierać rolę edukacji kulturalnej i artystycznej w zrównoważonym rozwoju gospodarczym, społecznym i środowiskowym.
4. Opracowanie Ram Programowych UNESCO dla Edukacji Kulturalnej i Artystycznej obejmowało konsultacje o charakterze partycypacyjnym i inkluzywnym z udziałem szerokiego grona interesariuszy.
5. Na potrzeby niniejszych Ram Programowych kultura jest definiowana jako „*zespół cech duchowych, materialnych, intelektualnych i emocjonalnych, charakteryzujących społeczeństwo lub grupę społeczną, [który] obejmuje nie tylko sztukę i literaturę, ale także sposoby życia, podstawowe prawa człowieka, systemy wartości, tradycje i wierzenia*” – zgodnie z definicją przyjętą w Deklaracjach MONDIACULT UNESCO z 1982 i 2022 roku. Kultura może być przekazywana, wyrażana i doświadczana w czasie i przestrzeni za pośrednictwem słowa (literatura, tradycje ustne, język), dźwięku (muzyka, radio, media), obrazu (sztuki wizualne, media), ruchu (taniec, teatr), zabytków i obiektów (architektura, wzornictwo, rzemiosło), wszelkiego rodzaju mediów cyfrowych oraz wiedzy tradycyjnej (lokalne i rdzenne systemy wiedzy, żywe dziedzictwo kulturowe i formy ekspresji) oraz innych środków. Edukacja jest definiowana jako „*niezbylwalne prawo człowieka. Jest to proces trwający przez całe życie i obejmujący całe społeczeństwo, w ramach którego każdy człowiek uczy się i rozwija swój pełen potencjał – osobowość, poczucie godności, talenty oraz zdolności intelektualne i fizyczne – z korzyścią dla wspólnot lokalnych, narodowych, regionalnych i globalnych, a także dla ekosystemów*”, zgodnie z definicją przyjętą w Zaleceniu UNESCO w sprawie edukacji na rzecz pokoju i praw człowieka, zrozumienia międzynarodowego, współpracy, podstawowych wolności, globalnego obywatelstwa i zrównoważonego rozwoju (2023).

6. Edukacja kulturalna i artystyczna obejmuje nauczanie i uczenie się o kulturze i sztuce, z ich wykorzystaniem i poprzez nie, a także wszelkie formy ekspresji kulturowej i artystycznej. Termin „edukacja kulturalna i artystyczna” odnosi się do kultury – w tym sztuki – jako narzędzia edukacyjnego, podejścia dydaktycznego oraz dziedziny badań i praktyki.

I. Główne Zasady

7. Edukacja kulturalna i artystyczna powinna mieć charakter holistyczny, transformacyjny i oddziałujący, a jej realizacja powinna się kierować następującymi zasadami:
 - a. Zapewnienie, aby edukacja kulturalna i artystyczna stanowiła dobro wspólne całej ludzkości, które powinno być dostępne dla wszystkich i przyczyniać się do dobrostanu jednostek oraz społeczeństw jako całości. Uznanie to wymaga wzmocnienia jej roli w politykach publicznych, systemach edukacji i życiu społecznym, jak również wzmocnienia zaangażowania zbiorowego i trwałych inwestycji publicznych.
 - b. Zagwarantowanie, że edukacja kulturalna i artystyczna jest oparta na prawach człowieka i podstawowych wolnościach, określonych w międzynarodowych instrumentach praw człowieka – przede wszystkim w Karcie Narodów Zjednoczonych, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych Paktach Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych oraz Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych – a także w innych międzynarodowych konwencjach i traktatach w zakresie praw człowieka, które stanowią warunek wstępny inkluzywnego i zrównoważonego rozwoju jednostek, wspólnot i społeczeństw.
 - c. Włączenie równości płci do wszystkich aspektów planowania, projektowania i wdrażania polityk, a także przeciwdziałanie dyskryminacji i uprzedzeniom ze względu na płeć, stereotypom, szkodliwym treściom i przemocy we wszystkich środowiskach edukacyjnych oraz doświadczeniom i praktykom związanym z edukacją kulturalną i artystyczną.
 - d. Uznanie różnorodności kulturowej za cechę definiującą i wspólne dziedzictwo ludzkości, które poszerza wybory i możliwości jednostek oraz społeczeństw, wzmacniając ich wartości. Różnorodność ta powinna być chroniona i promowana poprzez wspieranie wzajemnego zrozumienia, zapewnienie sprawiedliwego dostępu do zróżnicowanych form ekspresji kulturowej oraz poprzez zachowanie różnorodności językowej we wszystkich środowiskach edukacyjnych – fizycznych, wirtualnych i hybrydowych.
 - e. Zapewnienie inkluzywności, niedyskryminacji i poszanowania różnorodności w edukacji i poprzez edukację na wszystkich poziomach i we wszystkich formach, przez przeciwdziałanie przemocy, stereotypom, wszelkim formom uprzedzeń i mowy nienawiści, a także działaniom podlegającym do dyskryminacji, rasizmu, ksenofobii, wrogości lub przemocy.
 - f. Wspieranie współtworzenia w oparciu o różnorodność doświadczeń i praktyk edukacji kulturalnej i artystycznej poprzez aktywny i znaczący udział wszystkich zainteresowanych stron i beneficjentów – takich jak uczniowie, w szczególności młodzież, nauczyciele, profesjonaliści i praktycy kultury, społeczności oraz inni istotni aktorzy – w projektowaniu, wdrażaniu i ocenie edukacji kulturalnej i artystycznej w środowiskach formalnych, nieformalnych i pozaformalnych.
 - g. Promowanie uczenia się przez całe życie, w jego wszystkich wymiarach i w różnorodnych środowiskach, obejmujących przestrzenie fizyczne (takie jak sale lekcyjne, przestrzenie wspólnotowe, miejsca pracy, przestrzenie kulturalne i przyrodnicze), wirtualne (takie jak platformy cyfrowe), a także przestrzenie hybrydowe łączące elementy fizyczne i cyfrowe.

II. Cele

8. Ramy Programowe UNESCO mają na celu dostarczenie wytycznych i rekomendacji politycznych w zakresie edukacji kulturalnej i artystycznej dla Państw Członkowskich i Członków Stowarzyszonych w następujących obszarach:
 - i. Zapewnienie, aby edukacja kulturalna i artystyczna przyczyniała się bezpośrednio do realizacji zrównoważonego rozwoju i pokoju, zgodnie z obecnymi i przyszłymi działaniami Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym z Agendą na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 i wszystkimi jej 17 Celami, w szczególności Celem 4 (SDG 4) na rzecz zapewnienia wszystkim edukacji wysokiej jakości, równego i inkluzywnego dostępu do uczenia się przez całe życie oraz Celem 8 (SDG 8) na rzecz promowania inkluzywnego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego, zatrudnienia i godnej pracy dla wszystkich.
 - ii. Wykorzystanie współczesnych osiągnięć i możliwości wynikających z rozwoju technologicznego, przy jednoczesnej identyfikacji, zapobieganiu i ograniczaniu ryzyk, w szczególności tych związanych z technologiami cyfrowymi i sztuczną inteligencją (AI), w celu wspierania refleksji, kreatywności, inicjatyw oraz etycznego i odpowiedzialnego ich stosowania – zwłaszcza z korzyścią dla sektorów edukacji, kultury i przemysłów kreatywnych.
 - iii. Skuteczne włączanie edukacji kulturalnej i artystycznej do odpowiednich polityk, strategii i programów w sektorach kultury i edukacji, w tym w zakresie regulacji, programów nauczania, kształcenia i doskonalenia nauczycieli oraz edukatorów, kwalifikacji i rozwoju zawodowego – z myślą o kształtowaniu wiedzy, umiejętności, postaw, wartości i zachowań w ujęciu całościowym i wielowymiarowym, takich jak kreatywność, myślenie krytyczne oraz kompetencje artystyczne.

III. Zakres

9. Ramy Programowe UNESCO postrzegają edukację kulturalną i artystyczną jako ekosystem, który obejmuje działania edukacyjne skierowane do wszystkich ludzi, realizowane we wszystkich środowiskach – w edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej – z zastosowaniem różnorodnych metod dydaktycznych, w szczególności takich, które uwzględniają różne perspektywy kulturowe, formy działalności, praktyki, ekspresje, materiały i przedmioty. Obejmują one również różne tryby nauczania i uczenia się – stacjonarne, zdalne, hybrydowe – oraz wszystkie poziomy i typy edukacji.
10. Jest to oparte na szerokim rozumieniu pojęcia kultury, zgodnie z definicją przedstawioną wcześniej, i obejmuje procesy takie jak dialog międzykulturowy oraz wartości, w tym różnorodność kulturową, językową i poznawczą.
11. Obszar ten obejmuje i promuje współpracę wielostronną oraz szerokie partnerstwa międzysektorowe, obejmujące m.in. instytucje edukacyjne i kulturalne, organy administracji publicznej, przestrzenie i działania kulturalne, miejsca pamięci i dziedzictwa, artystów oraz innych profesjonalistów i praktyków kultury, badaczy, społeczności lokalne, sektor prywatny, fundacje oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

IV. Cele strategiczne

a) Dostęp, integracja i równość w edukacji kulturalnej i artystycznej oraz poprzez nią

12. Dostęp stanowi podstawowy warunek korzystania z prawa do edukacji i praw kulturalnych. Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości edukacji kulturalnej i artystycznej wymaga usuwania wszelkich barier, które napotykają uczący się – od ograniczonej infrastruktury i zasobów po czynniki związane z wrażliwością społeczną i wykluczeniem – niezależnie od rasy, koloru skóry, pochodzenia, płci, wieku, języka, religii, poglądów politycznych, przynależności narodowej, etnicznej lub społecznej, statusu ekonomicznego czy społecznego, niepełnosprawności lub jakiegokolwiek innej przesłanki.

13. Dostęp do szerokiego wachlarza form ekspresji, doświadczeń i edukacji kulturalnej i artystycznej jest kluczowy dla korzystania z prawa do uczestnictwa w życiu kulturalnym, współtworzenia go i czerpania z niego satysfakcji, co przyczynia się do dobrostanu jednostek i społeczeństw. Obejmuje to zapewnienie – tam, gdzie jest to właściwe – obecności edukacji kulturalnej i artystycznej w szkołach oraz oferowanie wysokiej jakości edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej dla rozwoju zawodów oraz ścieżek kariery w dziedzinie kultury i sztuki, w tym poprzez zróżnicowane treści kulturowe. Zapewnienie dostępu do kultury i sztuki jest nierozdzielnie związane z istnieniem otwartych, dostępnych przestrzeni, takich jak muzea, instytucje i ośrodki sztuki, teatry, biblioteki oraz miejsca dziedzictwa i pamięci.
14. Wszyscy uczący się, nauczyciele i edukatorzy powinni mieć równy i inkluzywny dostęp do infrastruktury, zasobów oraz możliwości uczenia się, które umożliwiają im nabywanie kompetencji potrzebnych do korzystania z technologii cyfrowych i sztucznej inteligencji (AI). Chociaż technologie cyfrowe i AI poszerzyły nowe możliwości dostępu i uczestnictwa w edukacji kulturalnej i artystycznej, równie ważne stało się przeciwdziałanie cyfrowemu wykluczeniu oraz nierównowadze w zakresie różnorodności kulturowej i form ekspresji w przestrzeni cyfrowej. Konieczne jest usuwanie barier wynikających z nierówności ekonomicznych, geograficznych i społecznych oraz wyposażanie uczących się, nauczycieli i edukatorów w odpowiednią wiedzę i umiejętności, w tym w kompetencje medialne i informacyjne.
15. Edukacja musi być zdemokratyzowana, wspierać myślenie krytyczne oraz przyczyniać się do przezwyciężania wszelkich form kolonializmu i neokolonializmu, być wolna od stereotypów, uprzedzeń i stronniczości oraz oparta na poszanowaniu różnorodności uczniów i przeciwdziałająca tworzeniu hierarchii między kulturami, praktykami kulturowymi, dyscyplinami artystycznymi czy formami ekspresji na rzecz budowania bardziej inkluzywnych i pluralistycznych społeczeństw. Każdy uczeń – w szczególności ludność rdzenna, osoby z niepełnosprawnościami, osoby znajdujące się w trudnej sytuacji społecznej, gospodarczej lub życiowej, uchodźcy, migranci, osoby przesiedlone, ofiary konfliktów zbrojnych oraz uczniowie z obszarów dotkniętych kryzysem lub skutkami katastrof – powinni mieć możliwość dostępu do edukacji kulturalnej i artystycznej, uczestniczenia w niej i jej współtworzenia, a także czerpania z niej korzyści.
16. Edukacja powinna zatem oferować różnorodne, inkluzywne, elastyczne, interdyscyplinarne, multidyscyplinarne i transdyscyplinarne podejścia i metody, umożliwiające realizację wysokiej jakości edukacji kulturalnej i artystycznej, która przyczynia się do przeciwdziałania stygmatyzacji, ksenofobii, mowie nienawiści, dezinformacji i dyskryminacji. Obejmuje to pogłębianie wiedzy oraz docenianie różnorodności kulturowej, praw człowieka, zrozumienia i szacunku międzykulturowego, spójności społecznej, zapobiegania konfliktom oraz przywracania pokoju i pojednania oraz odbudowy społecznej po konfliktach za pomocą kultury i sztuki.

b) Edukacja kontekstowa, wysokiej jakości, przez całe życie i we wszystkich wymiarach życia – w i poprzez kulturę oraz sztukę

17. Edukacja oparta na prawach człowieka i reagująca na globalne wyzwania stojące przed ludzkością i planetą powinna obejmować perspektywy dostosowane do kontekstu i treści, a także umożliwiać stosowanie adaptacyjnych podejść, które sprzyjają kształtowaniu globalnego obywatelstwa, szacunku dla środowiska oraz uznania różnorodności kulturowej – w tym wiedzy, języków i praktyk rdzennych, zarówno tradycyjnych, jak i współczesnych. Oznacza to włączenie kultury i sztuki do formalnych systemów edukacji, począwszy od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (Early Childhood Care and Education, ECCE), poprzez istotne z lokalnego punktu widzenia programy nauczania, pedagogikę i otoczenie, z wykorzystaniem lokalnego żywego dziedzictwa, rdzennych sposobów poznawania, bycia i działania, języków ojczystych i różnorodności językowej oraz lokalnych form ekspresji kulturalnej i twórczej. Podejście to odnosi się również do kontekstów nieformalnych, wspierając międzypokoleniowe przekazywanie wiedzy, wymianę wiedzy między rówieśnikami (P2P), praktyki zawodowe, rozwój umiejętności zawodowych, współpracę wewnątrz i między zawodami oraz uczenie się w społecznościach – wszystko to w perspektywie uczenia się przez całe życie i we wszystkich wymiarach życia.

18. Edukacja kulturalna i artystyczna powinna promować dialog międzykulturowy i międzypokoleniowy oraz odpowiedzialne zarządzanie różnorodnością kulturową i biologiczną poprzez uczenie się w środowisku sprzyjającym zrównoważonemu rozwojowi. Dlatego kultura i sztuka powinny być włączane do procesów nauczania i uczenia się poprzez współpracę z instytucjami i przestrzeniami kultury, depozytariuszami żywego dziedzictwa, lokalnymi mediatorami społecznymi oraz innymi profesjonalistami i praktykami kultury, w celu ugruntowania lokalnej edukacji i wzmacniania relacji między uczącymi się wywodzącymi się z różnych środowisk i w różnym wieku, a ich społecznościami i środowiskiem. Tak poszerzona współpraca pomaga wypełniać luki edukacyjne, wspiera integrację uczniów z grup defaworyzowanych, wzbogaca ogólne doświadczenie edukacyjne oraz wzmacnia wymianę kulturalną, promując różnorodność kulturową, kreatywność, innowacyjność, badania naukowe i współtworzenie.

c) Uznanie różnorodności kulturowej i rozwijanie zdolności do krytycznego zaangażowania

19. Kultura – w całym swoim bogactwie i różnorodności – powinna być zintegrowana z edukacją formalną, nieformalną i pozaformalną, umożliwiając włączanie różnorodnych tożsamości i form ekspresji kulturowej narodów i społeczeństw tworzących wspólnotę ludzką. Powinna ona promować wiedzę i świadomość poprzez autoekspresję, odkrywanie i eksperymentowanie. Kultura jest dynamiczna, zróżnicowana i stale się rozwija – stanowi przestrzeń interakcji, wymiany, konfrontacji, współuczucia się i tworzenia, przyczyniając się tym samym do żywotności i różnorodności społeczeństw.
20. Metody dydaktyczne, podejścia pedagogiczne i narzędzia edukacyjne powinny wyposażać uczących się w wiedzę, umiejętności, wartości, postawy i sprawczość, które umożliwią im wykorzystanie sztuki do promowania zmian społecznych, ochrony zasobów kulturowych poprzez podejścia zakorzenione w lokalnym kontekście, a także do rozpoznawania i kwestionowania przejawów instrumentalizacji kultury oraz szkodliwych norm społecznych, uprzedzeń i stereotypów. Jednocześnie powinny one sprzyjać pozytywnemu postrzeganiu różnorodności kulturowej jako konstruktywnej siły zapewniającej wolność wypowiedzi i twórczości, aktywne uczestnictwo demokratyczne, odpowiedzialność społeczną, kreatywność, innowacyjność, spójność i współdziałanie.

d) Umiejętności kształtujące odporną, sprawiedliwą i zrównoważoną przyszłość

21. Środowiska i przestrzenie edukacyjne powinny w pełni wykorzystywać potencjał kultury i sztuki do rozwijania kreatywności, myślenia krytycznego i innowacyjności – jako podstawowych kompetencji niezbędnych do reagowania na złożone wyzwania związane ze zrównoważonym rozwojem. Powinny one również wspierać specjalistyczne kompetencje, talenty i rozwój osobisty, a także wzmacniać zatrudnienie i godną pracę w sektorach kultury i przemysłach kreatywnych, przyczyniając się do rozwoju gospodarki kreatywnej na poziomie krajowym i lokalnym.
22. Począwszy od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, systemy edukacji powinny wykorzystywać potencjał edukacji kulturalnej i artystycznej do wzmacniania zaangażowania obywatelskiego i uczestnictwa w demokratycznym życiu, usprawniania nauki innych przedmiotów, rozwijania kreatywności i zdolności do innowacji, między innymi poprzez podejście STEAM (nauka, technologia, inżynieria, sztuka i matematyka), wspierania umiejętności pisania, czytania i komunikowania się, rozwijania kompetencji społecznych i emocjonalnych – od empatii i solidarności po myślenie pluralistyczne – z myślą o wzmacnianiu poszanowania dla różnorodności kulturowej, podnoszeniu wyników w nauce i pracy, pogłębianiu zrozumienia oraz umiejętności reagowania na wyzwania lokalne i globalne, a także wzmacnianiu odporności wobec niepewności i kryzysów przyszłości.

e) Instytucjonalizacja i waloryzacja ekosystemów edukacji kulturalnej i artystycznej

23. Należy zwiększać świadomość wartości edukacji kulturalnej i artystycznej oraz jej znaczenia dla wszechstronnego rozwoju poprzez włączenie jej do systemu edukacji oraz uznanie jej za integralny element wysokiej jakości edukacji. Wymaga to nadania kulturze i sztuce znaczącego miejsca w programach nauczania, przeznaczenie odpowiedniego czasu i przestrzeni w harmonogramach zajęć oraz zapewnienie odpowiednich i trwałych zasobów.

bów. Sztuka, jako odrębna dziedzina wiedzy, powinna być również uznawana poprzez certyfikację umiejętności i kompetencji kulturalnych oraz artystycznych osób zawodowo związanych z kulturą oraz praktyków kultury pracujących jako nauczyciele w środowiskach formalnych, nieformalnych i pozaformalnych, a także poprzez pełniejsze uznanie społecznej wartości kultury, sztuki, przemysłów kulturalnych i kreatywnych i ich wkładu w rozwój społeczeństw.

24. Planowanie i implementacja edukacji kulturalnej i artystycznej powinny umożliwić odejście od rozwiązań silosowych poprzez poszerzanie podejścia partycypacyjnego między ministerstwami, agencjami, instytucjami kształcenia nauczycieli i innymi zainteresowanymi stronami oraz przez nawiązywanie trwalszej współpracy z przestrzeniami i podmiotami edukacji nieformalnej i pozaformalnej. Takie podejście wzbogaca programy nauczania i szkolenia, wzmacnia efekty uczenia się oraz oferuje spójny i całościowy system edukacji formalnej i nieformalnej.

V. Sposoby implementacji

a) Zarządzanie, ustawodawstwo i polityki

25. Należy przekształcać systemy zarządzania i polityki w zakresie edukacji kulturalnej i artystycznej za pomocą trwałych, inkluzywnych i elastycznych strategii, które sprzyjają dialogowi i współpracy pomiędzy różnymi poziomami administracji, obszarami polityki, mechanizmami i strukturami, jak również między instytucjami, profesjonalistami i praktykami kultury, edukatorami oraz innymi podmiotami działającymi na rzecz rozwoju. W szczególności należy ustanowić i sformalizować mechanizmy regularnej współpracy między ministerstwami, zwłaszcza właściwymi ds. kultury i edukacji, a także ds. zdrowia, opieki społecznej, nauki, innowacji, środowiska, gospodarki, rozwoju i planowania, w celu systematycznego opracowywania i wdrażania skutecznej integracji edukacji kulturalnej i artystycznej w formalnych, nieformalnych i pozaformalnych środowiskach edukacyjnych. Działania te powinny być wspierane poprzez: zapewnienie dostępnych, opartych na badaniach i dowodach informacji; priorytetyzację długofalowych działań edukacyjnych w dziedzinie kultury i sztuki; zapewnienie zasobów i doświadczeń dla wszystkich; opracowanie środków współpracy w zakresie monitorowania i ewaluacji w ramach polityk publicznych.
26. Należy wspierać profesjonalizację ekosystemów kultury i sztuki, uznawanie kompetencji kulturalnych, artystycznych i twórczych oraz rozwój infrastruktury, poprzez wzmocnienie polityk, strategii i programów w zakresie kształcenia i szkolenia technicznego oraz zawodowego (TVET) i szkolnictwa wyższego w dziedzinach kultury i sztuki aby umożliwić młodym ludziom, a także dorosłym, zdobywanie wiedzy i umiejętności w różnych obszarach edukacji kulturalnej i artystycznej, w celu zapewnienia im dostępu do zatrudnienia, usług społecznych, praktyk zawodowych i przedsiębiorczości w sektorach kulturalnych i kreatywnych.

b) Środowiska nauki

27. Należy poszerzyć pojęcie środowisk nauki poprzez ustanowienie trwalszej współpracy z przestrzeniami edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej, takimi jak: szkoły artystyczne, muzea, galerie, biblioteki, sceny teatralne, centra twórcze, miasta i gminy (w tym członkowie Sieci Miast Kreatywnych UNESCO oraz Globalnej Sieci Miast Uczących się UNESCO), centra społecznościowe, miejsca dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, miejsca pamięci oraz inne instytucje i przestrzenie kultury i sztuki – zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich. Takie podejście otwiera nowe horyzonty dla międzydyscyplinarnego uczenia się i wymiany, obejmując różne formy, takie jak nauka poprzez działanie, mentoring, praktyki zawodowe oraz partnerstwa publiczno-prywatne, które wspólnie wzbogacają doświadczenia edukacyjne jako działania angażujące całą społeczność.

c) Doświadczenia edukacyjne

28. Należy integrować różnorodne lokalne systemy wiedzy, materialne i niematerialne zasoby kulturowe – takie jak żywe dziedzictwo, praktyki i formy wyrazu kulturowego – do edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej, aby tworzyć bogate, dostosowane do lokalnych uwarunkowań i międzykulturowe doświadczenia edukacyjne.
29. Należy angażować artystów i innych profesjonalistów oraz praktyków kultury, depozytariuszy żywego dziedzictwa, organizacje społeczne, uczniów i inne zainteresowane strony jako kluczowe podmioty w procesach edukacji, gromadzenia informacji, analiz i upowszechniania wiedzy, badań oraz opracowywania i przeglądu programów nauczania i innych aspektach procesu uczenia się w celu wzbogacenia projektowania i wdrażania edukacji kulturalnej i artystycznej na wszystkich poziomach i we wszystkich środowiskach edukacyjnych.

d) Nauczyciele i edukatorzy

30. Należy zróżnicować kadrę nauczycielską, tak aby odzwierciedlała bogactwo różnorodności kulturowej w społeczeństwach, poprzez włączenie do procesu edukacji depozytariuszy żywego dziedzictwa, artystów oraz innych profesjonalistów i praktyków kultury. Ma to na celu stymulowanie opieki i wsparcia wspólnotowego, wymiany wiedzy i współtworzenia, niezbędnych dla transformacyjnych doświadczeń edukacyjnych w różnorodnych przestrzeniach uczenia się – fizycznych, wirtualnych i hybrydowych.
31. Należy dokonać przeglądu systemu kształcenia i rozwoju zawodowego nauczycieli, tak aby obejmował on edukację kulturalną i artystyczną, opartą na wynikach badań naukowych służących rozwojowi kształcenia nauczycieli. Równolegle należy opracować wysokiej jakości, adekwatne i przyjazne w użyciu wytyczne, metodyki i materiały dydaktyczne, które wzmocnią kompetencje nauczycieli w zakresie stosowania nowych, kreatywnych metod nauczania i treści edukacyjnych, w szczególności pochodzących z sektora kultury. Ponadto należy promować dialog i współpracę między pracownikami edukacji a profesjonalistami i praktykami kultury w celu wymiany doświadczeń, współtworzenia oraz wzbogacania dorobku edukacyjnego, artystycznego i kulturowego – m.in. poprzez włączanie materiałów kulturalnych i artystycznych do procesów nauczania oraz promowanie nieformalnych i pozaformalnych aktywności kulturalnych i artystycznych wśród wszystkich uczących się.
32. Konieczne jest zwiększenie inwestycji w zakresie kształcenia i rozwoju nauczycieli, trenerów i edukatorów nieformalnych, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych społecznościach. Należy zapewnić wysoką jakość kształcenia nauczycieli, szkolenia edukatorów oraz systematyczny rozwój zawodowy w perspektywie uczenia się przez całe życie i w różnych środowiskach, wykorzystując innowacyjne metody dydaktyczne i technologie cyfrowe w celu wzmacniania kompetencji niezbędnych obecnie i w przyszłości, przy jednoczesnym wzbogacaniu doświadczeń edukacyjnych w klasie i poza nią.
33. Należy podnieść status i warunki pracy nauczycieli, trenerów, edukatorów, artystów oraz innych profesjonalistów i praktyków kultury zaangażowanych w edukację kulturalną i artystyczną, w tym zatrudnienie i wynagrodzenie, poprzez zapewnienie odpowiednich zasobów i infrastruktury, elastyczne formy pracy oraz rozwój zawodowy i dobrostan. Ponadto należy promować środki mające na celu uproszczenie procesów administracyjnych w szkołach oraz eliminowanie barier organizacyjnych, aby umożliwić nauczycielom, trenerom i edukatorom podejmowanie inicjatyw i współpracy z instytucjami i profesjonalistami kultury.

e) Technologie cyfrowe i sztuczna inteligencja

34. Należy wykorzystywać kompetencje medialne i informacyjne w celu wspierania skutecznego wdrażania edukacji kulturalnej i artystycznej w erze cyfrowej, promując jednocześnie kreatywne, emancypacyjne, etyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych, zapewniając poszanowanie prywatności, praw własności intelektualnej oraz różnorodności kulturowej i językowej w Internecie.

35. Należy poszerzać dostęp do technologii cyfrowych na potrzeby edukacji kulturalnej i artystycznej, między innymi poprzez rozwój infrastruktury cyfrowej i jej utrzymanie, digitalizację zasobów kulturowych, tworzenie zbiorów cyfrowych oraz zapewnianie szkoleń i możliwości rozwoju kompetencji. Działania te mają umożliwiać efektywne i twórcze wykorzystanie technologii w procesach uczenia się, szczególnie z korzyścią dla krajów najsłabiej rozwiniętych, osób z niepełnosprawnościami oraz grup znajdujących się w trudnym położeniu i niekorzystnej sytuacji.
36. Należy promować badania naukowe i innowacje ukierunkowane na rozwój różnorodnych, zrównoważonych, etycznych, bezpiecznych i wolnych od uprzedzeń narzędzi cyfrowych służących edukacji kulturalnej i artystycznej – w tym narzędzi wspierających twórczość artystyczną, wymianę wiedzy oraz uczenie się w, poprzez i z wykorzystaniem kultury i sztuki.
37. Należy wykorzystywać potencjał ludzki w celu współtworzenia, wykorzystywania i przekazywania treści cyfrowych wzbogaconych o lokalne i kulturowe zasoby w zakresie edukacji kulturalnej i artystycznej. Wymaga to zaangażowania edukatorów i uczniów jako aktywnych uczestników procesów edukacyjnych i twórców treści oraz poszerzenia zakresu innowacyjnych metod dydaktycznych, w tym poprzez stosowanie otwartych licencji na materiały edukacyjne dotyczące kultury i sztuki.
38. Należy rozszerzać współpracę w zakresie wykorzystania nowych technologii i sztucznej inteligencji w edukacji kulturalnej i artystycznej. Obejmuje to wzmacnianie wiedzy i świadomości dotyczącej możliwości i zagrożeń związanych z technologią i AI, takich jak generatywna sztuczna inteligencja czy cyberbezpieczeństwo, w celu wspierania zaangażowania środowisk edukacyjnych, tworzenia nowych form ekspresji i twórczości oraz analizy ich wpływu na łańcuch wartości w sektorze przemysłów kulturalnych i kreatywnych. Działania te powinny być wspierane poprzez dialog między interesariuszami reprezentującymi różnorodne dyscypliny wiedzy i obszary kompetencji – zarówno w dziedzinie edukacji kulturalnej i artystycznej, jak i poza nią – w celu oceny pojawiających się wyzwań technologicznych, opracowania odpowiednich kompetencji i umiejętności, zapewnienia zrównoważonych regulacji dotyczących narzędzi cyfrowych oraz budowania konsensusu wokół przyszłych strategii.

f) Partnerstwa, koordynacja międzyinstytucjonalna

39. Należy rozwijać i poszerzać partnerstwa oraz mechanizmy koordynacyjne na poziomie międzynarodowym, regionalnym, krajowym i lokalnym pomiędzy organami rządowymi, instytucjami kultury, szkołami, miejscami pamięci i dziedzictwa, lokalnymi społecznościami, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, sektorem prywatnym, mediami, osobami uczącymi się, edukatorami, artystami i innymi profesjonalistami oraz praktykami kultury, a także innymi zainteresowanymi stronami w celu motywowania do długoterminowej współpracy, promowania wymiany wiedzy, mobilności artystów i profesjonalistów kultury, tworzenia programów rezydencyjnych oraz wspierania współtworzenia i współpracy międzysektorowej.

g) Finansowanie

40. Należy wzmacniać finansowanie, w tym poprzez partnerstwa publiczno-prywatne, na rzecz rozwoju wspólnych infrastruktur i mechanizmów, a także zasobów administracyjnych, ludzkich i materialnych, które zapewnią długoterminową stabilność ekosystemu edukacji kulturalnej i artystycznej.
41. Należy opracować mechanizmy finansowe i pozafinansowe wspierające projektowanie i wdrażanie zaktualizowanych polityk w dziedzinie edukacji kulturalnej i artystycznej, obejmujących m.in. reformę programów nauczania, metod dydaktycznych i ram programowych.

h) Badania, dane i ewaluacja

42. Należy wzmacniać istniejące lub tworzyć nowe, długofalowe i transformacyjne mechanizmy umożliwiające systematyczne, kompleksowe, interdyscyplinarne i transdyscyplinarne badania naukowe oraz rozwijać rzetelne

systemy gromadzenia, analizy i monitorowania danych w różnych obszarach związanych z edukacją kulturalną i artystyczną w celu wspierania opartego na dowodach procesu tworzenia polityki, implementacji, oceny, rozpowszechniania i promowania edukacji kulturalnej i artystycznej.

VI. Monitorowanie, realizacja i przegląd

43. W celu realizacji celów strategicznych Ram Programowych UNESCO oraz oceny postępów i doświadczeń zdobytych w drodze ich wdrażania na poziomie globalnym, Państwa Członkowskie i Członkowie Stowarzyszeni powinni:

i. Wspierać implementację Ram Programowych poprzez dzielenie się informacjami na temat postępów, dobrych praktyk i wyzwań. W tym celu – wykorzystując istniejące mechanizmy sprawozdawcze, takie jak Globalny Raport o Politykach Kulturalnych, Globalny Raport Monitorujący Edukację (GEM Report) oraz inne mechanizmy dotyczące zwłaszcza Celu 4.7 Agendy 2030 – należy na zasadzie dobrowolności, począwszy od roku 2025, przekazywać do UNESCO co cztery lata raport krajowy dotyczący realizacji Ram Programowych.

ii. Analizować możliwości ustanowienia Centrów kategorii 2 na poziomie regionalnym lub globalnym, działających pod auspicjami UNESCO w obszarze edukacji kulturalnej i artystycznej, w celu wzmocnienia badań i analiz na styku kultury i edukacji, w tym w zakresie szkoleń, gromadzenia i analizy danych, monitoringu i ewaluacji implementacji Ram Programowych. Tworzenie takich Centrów podlega odpowiednim procedurom określonym przez Organizację, w tym wymaganego studium wykonalności oraz zapewnienia przez wnioskujące Państwo (Państwa) Członkowskie odpowiednich środków finansowych i trwałych zasobów.

44. Aby wspierać Państwa Członkowskie i Członków Stowarzyszonych w zakresie realizacji Ram Programowych, UNESCO – w ramach istniejących zasobów – podejmie się:

i. Opracowania globalnego mechanizmu monitorowania dotyczącego wdrażania Ram Programowych, z wykorzystaniem, tam gdzie to właściwe, istniejących systemów monitorowania na poziomie globalnym, regionalnym i krajowym, w celu oceny postępów ich realizacji przez Państwa Członkowskie i innych interesariuszy.

ii. Zapewniania możliwości regularnej wymiany wiedzy, w oparciu o studia przypadków dobrych praktyk w Państwach Członkowskich, i tym samym, wzmacniania wymiany skutecznych metod i rozwiązań między krajami.

iii. Angażowania Sieci UNESCO w sektorach edukacji i kultury w celu wspierania badań nad edukacją kulturalną i artystyczną oraz wzmacniania analiz opartych na dowodach, a także rozwijania współpracy z istniejącymi Sieciami regionalnymi i międzynarodowymi oraz innymi podmiotami działającymi w tej dziedzinie. W tym samym celu UNESCO zachęca Państwa Członkowskie do aktywizowania krajowych Sieci i innych partnerów, w tym Katedr UNESCO i Szkół Stowarzyszonych UNESCO realizujących programy i projekty w dziedzinie edukacji kulturalnej i artystycznej.

iv. Budowania i rozszerzania partnerstw z szerokim gremium podmiotów publicznych i prywatnych, wykorzystujących swoją wiedzę i doświadczenie do wspierania i realizacji celów strategicznych Ram Programowych.

v. Gromadzenia i rozpowszechniania odpowiednich badań, raportów z postępów, danych i przykładów różnorodnych praktyk stosowanych w Państwach Członkowskich, wśród Członków Stowarzyszonych i partnerów.

vi. Angażowania się w proces pogłębionej refleksji nad możliwościami dalszego wzmocnienia edukacji kulturalnej i artystycznej poprzez zacieśnianie synergii między odpowiednimi konwencjami, rekomendacjami, programami i działaniami realizowanymi przez sektory kultury i edukacji UNESCO.